

Elvedin Nezirović

**ONO O ČEMU SE
NE MOŽE GOVORITI**

BOJA ZEMLJE

ново поглавље

■ Laguna ■

Copyright © 2021, Elvedin Nezirović
Copyright © ovog izdanja 2021, LAGUNA

*Svaka sudbina, ma kako dugačka i zamršena bila,
sastoji se od samo jednog trenutka: trenutka kada
čovjek jednom zauvijek shvati ko je on zapravo.*

Jorge Luis Borges

*Sve ovo što nas je zadesilo, to je mimo naše volje
– izdržali smo koliko smo mogli – možda i više.*

Jusuf Jusa Nikšić

SADRŽAJ

PRVI DIO: NEĆE GROM U KOPRIVE

DEDA. RIĐAN	13
I	
Mama će se kao, eto, udati...	16
Kopanje po mrtvom vremenu.	18
Imaginarni sin.	22
BAKLAVA, PRVI DIO.	28
II	
Odluka	33
Taj trenutak, dok tamo stojiš i gledaš kako se opraštaš od Mite	42
NENA. PENCILIN	52
III	
Neće grom u koprive	55

MIRIS PERAĆEG SAPUNA	79
IV	
Dijete groma	80
BAKLAVA, DRUGI DIO	89
V	
Nestali vojnik	95
REUM – NEUM.	105
VI	
Politika. Zemlja	108
Kao da sam pojeo šaku cementa	112
Drljača	117

DRUGI DIO: UMRLI GRAD

I	
Kao miš u stupici	125
II	
Bog nacije	136
Grabovica	141
III	
Zefir	150

IV

Bijeli ruksak 156

Senator 165

V

Rattle and Hum 170

Šofer *Autoprevozove* špedicije 175

VI

Živjeti s užasom 184

Umrla grad 193

Kancelarija broj dvadeset jedan 195

Zagrljaj 206

Zahvale 213

O piscu 215

PRVI DIO

Neće grom u koprive

DEDA. RIĐAN

Četiri su mi godine, možda pet. Koračam iza dede koji, gazeći bos po suhim, tamnocrvenim naorima naše njive u Crnićima, drži plug i povremeno razgovara s Riđanom. Kaže mu, naprimjer, *hiiiiija* ili *eeehaaa* ili *hoooo*, što mene neobično veseli, pa te riječi, koje na konjskom jeziku znače hajde i stani, ponavljam za njim. Zapravo, ne vesele me riječi same po sebi, nego efekat koji imaju na životinju. Ponekad se usudim da ih samostalno testiram, pa kažem *eeehaaaa* i Riđan se odmah zaustavi; tada me deda mrko pogleda i zaprijeti mi da će mi svezat jednu preko ušiju ako to ponovo uradim.

Totmast na žlijebu plužnog točka već se izlizala zbog čega njegovo okretanje uhu postaje sve neugodnije. Doba je dana kada jutro prelazi u podne, zrak se polako zagrijava i kolut znoja na leđima dedine košulje

biva sve veći. Taj znoj, čiji miris osjetim u nozdrvama, uzdiže ga iznad zemlje koju ore i, istovremeno, čini ga njoj ravnim.

Kasnije, kada sjednemo u dubov hlad, deda iz plavog lanenog cegera vadi bijelu kanticu, na čijoj izlizanoj etiketi prepoznajem slovo B, i svoje tanke, bezbojne usne umače u mlaćanicu. Dlanom briše bijeli trag oko usta, pa onda dlan tare o crne samtne pantale, zakrpljene na lijevom koljenu. Dok puši, sa mnom ne priča, već gleda u visoki obzor, potiskujući zijevanje. Umoran je, ali to je ona vrsta umora koja brzo prolazi, pa još ne razmišlja da batali oranje.

Tako dedu vidi moje sjećanje: kao da je svaka njegova kretnja dio nečega velikog i neponovljivog; kao da je sve ono što radi samo način da mi prenese svoje znanje o sebi i svijetu koji nastanjuje, a da time ne naruši sklad koji je Bog stvorio.

Ni on ni ja tada ne znamo da će od te slike nastati moj život, da će ta slika stajati na početku moga sjećanja kao što na početku svakog života stoji rađanje.

Riđan pije ustajalu kišnicu iz širokog limenog kotla, od sebe repom tjerajući obade. Sjenka šume čini njegovu dlaku tamnijom, mekšom, a njegova izvitoperena leđa pravilnima i čvršćima nego uistinu jesu. Kada odmakne glavu, deda mu prilazi, natiče vrećicu sa zobi oko

---

njegovog vrata, tapše ga po sapima i vraća se svome kratkom odmoru. Poslije otvara poklopac na žutoj kutiji, gura kvrgavi kažiprst u totmast i smirenim kretanjama nanosi je na žlijeb plužnog točka. E saćemo vidjet hoš li ušutit, kaže mu. Onda ustane, skine vrećicu s Riđanove glave, vikne *hijjjjaaaa*, i načuli uši, čekajući da mu točak odgovori.

I

Mama će se kao, eto, udati...

Ljeto 1987. godine proveo sam kod dede, u Crnićima, nedaleko od Stoca, igrajući fudbal s vršnjacima iz sela i pišući ljubavna pisma jednoj djevojčici iz razreda, koja ona nikada neće pročitati. Jednoga dana pored livade na kojoj smo igrali fudbal pojavila se moja majka i zamolila me da je otpratim do autobuske stanice na Kasarni.

Išli smo cestom koja je vijugala između uređenih dvorišta, zasijanih njiva i dubovih šumaraka, spajajući seoce s magistralnim putem Stolac–Čapljina. U blizini starog katoličkog groblja, u vjekovnoj tišini zatravljenih grobova o čijem su postojanju svjedočili tek vrhovi kosih i od vremena posivjelih kamenih krstova, majka je izgovorila riječi koje nikada nisam zaboravio:

– Znaš, Mito će doći da živi s nama... Mama će se kao, eto, udati za Mitu...

Bio sam iznenađen. Moja mama da se uda? I to za Mitu?

Bila je to, međutim, ljubav koja se, najvjerojatnije, začela te zime, a o kojoj ja, samo trenutak prije nego mi je majka saopštila da ću krajem avgusta, kada se raspust primakne kraju i ja se vratim u Mostar, u našem malom jednosobnom stanu na Aveniji zateći susjeda s četvrtoga sprata kojeg sam vidio svega nekoliko puta u životu, nisam imao pojma. Ili, možda, nisam želio da imam pojma. Ono pak što sam u tom trenutku znao, iako toga nisam bio svjestan, bilo je da mi uz dedu i daidže otac, koji je poginuo u saobraćajnoj nesreći kada sam imao sedam mjeseci, uopće nije nedostajao, kao što, opet, nisam znao, niti sam uopće mogao to da naslutim, da će mi otac početi nedostajati onoga časa kada se u naš avenijski život useli moj budući očuh, a možda čak i odmah nakon što mi majka saopšti da će se za njega *kao eto udati*.

Skoro trideset godina nakon te šetnje, ovako sam, u jednoj svojoj knjizi, opisao taj događaj:

Ne znam kroz šta je sve majka prolazila nakon očeve smrti, teško mi je i da zamislim. U vrijeme kada se vjenčala s Mitom, mojim očuhom, bila je u ranim tridesetim: toliko toga je još bilo pred njom. Kao

jedanaestogodišnji klinac pitao sam se kako se uspjela zaljubiti u drugog čovjeka. Šta je bilo s mojim ocem? Zar ga više ne voliš? Šta će biti sa mnom?, to su bila pitanja koja sam joj htio postaviti onog julskog dana kada mi je – dok smo hodali prema autobuskoj stanici nedaleko od Crnića, njenog rodnog sela na Dubravskoj visoravni – stidljivo saopštila da će Mito doći da živi s nama. Ta pitanja nikada nisam prevalio preko usana, jer sam predosjećao da bi nas mogla zauvijek razdvojiti. Sve što sam rekao bilo je: „Meni neće smetati, mama.“

Nepune četiri godine nakon što je knjiga objavljena, sjetit ću se tog davnog ljetnog dana i svega što o njemu tada nisam napisao. Iz tog naknadnog sjećanja nastala je priča koja slijedi.

*

Kopanje po mrtvom vremenu

Njene prve redove napisao sam krajem 2019. godine, u vrijeme kada je moj život, nakon nekoliko uspona i padova, bio ušao u jednu sasvim nezanimljivu kolo-tečinu i kada sam pomislio da će mi pisanje pomoći da se iznesem s bjesomučnim ponavljanjem istoga – dana i noći, spavanja i buđenja, odlazaka na posao i povrata kući.

Mjesec dana ranije, bio sam navršio četrdeset treću godinu života i nisam više osjećao nikakvu radost, niti sam uspijevaao pronaći zadovoljstvo u samom svom postojanju: u činjenici da sam se rodio, da živim, udišem zrak i bez problema obavljam sve biološke funkcije; naprotiv, život je za mene sve više postajao dug prema drugima, nužnost na koju sam bio osuđen nedostatkom realne alternative. Prestao sam da gajim velika očekivanja od godina koje su bile preda mnom; sve ono važno što mi se trebalo desiti ionako je već bilo iza mene – preostalo je još samo da potrošim vrijeme koje sam imao na raspolaganju.

Istina je, dakle, bila takva da sam proživljavao trenutke vrlo živog beznađa: osjećao sam se potrošenim i izgubljenim u gradu koji je isto tako bio potrošen i izgubljen u meni, u mom sjećanju, u mojim knjigama. Sve je to počelo, mislim, tamo negdje početkom avgusta, nakon prijatni smrcu koje sam primio na društvenim mrežama, kada se u mene bila uvukla duboka praznina, onaj osjećaj da sa životom više ništa korisno ne može da se učini i da je sve što čovjek radi samo puko produžavanje agonije, nastavak kretanja ka neizbježnom kraju, ka smrti.

Tog decembra 2019. učinilo mi se da sam nakon mjeseci klonulosti i letargije najzad pronašao minimum volje da zaronim u sebe, iako ni sam možda

nisam do kraja shvatao zašto bih, nakon dva objavljena romana – *Ništa lakše od umiranja* i, pogotovo, *Boja zemlje* – to uopće trebalo da uradim. Također, osjećao sam da me obuzima zamor u vezi s onim o čemu sam tih dana intenzivno razmišljao – o iznenadnoj prilici da na dvije godine otputujem u Krakow – mada mi je još od prvog trenutka bilo jasno da sam se zaglavio u vlastitom životu, da sam ostao bez volje i snage da sa sobom učinim bilo šta osim da ostanem tu gdje jesam i dopustim ljubavi onih s kojima sam živio da me uguši. S pisanjem je, kao i s pravim životom, mislio sam, bilo svršeno, jer niti je više imalo šta da se kaže, niti zašto da se živi. Piscu je, valjda, tako suđeno: kada nestane onoga o čemu može da se piše, tada nestaje i razloga za život.

A onda sam jednoga jutra, prije nego sam se odvezao na posao, sjeo u bar na benzinskoj pumpi u predgrađu. Bilo je vedro i hladno jutro, vjetar je jurio magistralom, testirajući izdržljivost reklamnih konstrukcija i mlateći poderanim zastavama na visokim jarbolima. Naručio sam dupli espresso i dugo posmatrao kružni tok na kojem su se formirale prve kolone automobila. Mislio sam o tome kako je preda mnom još jedan prazan dan, sati i sati ničega koje je trebalo izdržati. U tom trenutku, na jednoj od dvije benzinske platforme zaustavio se bijeli Ford Focus; iz njega je izašla žena u tridesetim

godinama, crnokosa, punašna, u jednostavnoj odjeći i s crtama lica koje su odavale nešto nesigurno i suštinski tužno. Za njom je, lupivši stražnjim vratima, krenuo dječak od nekih deset, možda jedanaest godina. Bio je kratko ošišan, žgoljav i izgledao je kao da je još pod dojmom svađe koja se upravo okončala.

Ušavši u dragstor, žena je stala pored police s gricalicama, a dječak, vjerovatno njen sin, produžio je dalje. *Đe ćeš*, upitala ga je. *Idem u ve-ce*, odgovorio je. Glas mu je bio drzak, nabrekao od uzavrelih hormona i nabijen emocijama kao puška barutom; njen, opet, vrlo nizak, skoro nazalan i, istovremeno, pažljiv i autoritativan.

I tada se desilo; ta slika počela je sama od sebe da se pretače u sliku iz moga djetinjstva: mama i ja koračamo prema autobuskoj stanici u Crnićima, u ljeto 1987. Skrenuvši pogled unutra, u vlastitu dušu, počeo sam da ponovo brojim tih davno prohujalih dvadeset minuta i zamišljam odjek naše šutnje u dubovim krošnjama uz cestu. Danima poslije, osjećao sam da se moja prošlost probudila: dolazila mi je pred oči i odražavala se u stvarnosti, tražeći načine da me usmjeri ka sebi. Danas znam da je pokušavala da mi kaže da je ovo kopanje po mrtvom vremenu, ovo poniranje u pukotine između sjećanja i zaborava koje upravo započinjem, jedini način da spasem i sebe i nju.